



מחלקת החינוך

17/10/2019

מיהו יהודי ? יומן מסע/ אורי מלול

ב-18.9.2019 הצטרפתי למשלחת מנהלי מחלקות חינוך שהובלה ע"י "גשר עולמי", המשלחת הוזמנה ע"י מנהיגות פדרציית יהודי ניו – יורק.

במסע זה קבלנו שתי הנחיות בסיסיות: אוזניים גדולות ופה קטן, שתי משימות קשות ביותר לכל ישראלי באשר הוא, אך המטרה מקדשת את האמצעים, וכך לאחר הכנה של שלושה מפגשים, עלינו למטוס במסע אל הזהות היהודית.

בתחילה חשבתי שהמסע דן בזהות היהודית של מארחינו, אך תוך כדי מפגשים מרגשים ומרתקים צצה לה במלוא עוזה ותפארתה שאלת הזהות היהודית-ישראלית שלי.

מיד כשנחתנו נסענו לדרום מנהטן שם טעמנו את הנגיעה הראשונה של אותם מאות אלפי יהודי שהיגרו ממזרח אירופה לאמריקה, ראינו סימני מגן דוד על קירות שהיו בעבר בתי כנסת, למדנו על קהילה שפלסה לה את דרכה לאט ובביטחון, תוך שמירה על הזהות היהודית קהילתית המפורסמת של העם היהודי.

אח"כ פגשנו את גו'אנה סמואלס, אשר תיארה כיצד הפכו היהודים לכח משמעותי, עדיין מיעוט אך מיעוט שרואה את עצמו כבעל זכות לסייע לאחרים.

היא השתמשה במושג "אור לגויים", וסיפרה על המרכז היהודי אשר פתוח לכלל הקהילה, ומאפשר למגוון הרחב שרק אמריקה יודעת לספק להנות מהמרכז ומשאביו השונים.

מרתק היה לראות כיצד היא והקהילה בוחרים לא להתעלם מהאחר, אלא להושיט יד חמה ומסייעת. בהחלט יש מה ללמוד מהנתינה לאחר, הלואי והיינו יודעים להטמיע חלק קטן מזה אצלנו במדינת ישראל, הן בין הזרמים השונים והן ביחס לעמים שבתוכנו. זאת גם ללא המושג "אור לגויים", בעינייה של גו'אנה נצץ האור של הנתינה ותחושה הייתה שהיא מקבלת יותר...

בהמשך השיח עם שלושה דורות של יהודיות בניו – יורק היה מענין מאוד, שם נחשפנו לסיפור היהודי באמריקה מזווית של עבר, הווה ועתיד, המסר היה אנחנו רוצות להיות שייכות לעם היהודי, בדרכנו.

ככה פשוט, ככה מסובך.

ואם לא די בכך הרי שהועלתה ביקורת על הדרך בה מדינת ישראל מנהלת את השיח שלה עם הפלסטינים, אנחנו נתפסים כחזקים, כובשים, לא נדיבים בעליל ופוגעים בזכויות האדם. היה קשה לקבל את הביקורת הזו, אבל אמרנו "אזניים גדולות ופה קטן", אז הקשבנו.

הקשבנו בהמשך לכאב שהעלה מנהל ביה"ס היהודי שכטר בן מאן, הוא סיפר על חינוך יהודי – ציוני אותו הוא מבקש להנחיל לתלמידיו, ביה"ס בניהולו מתחיל מהגן ומסיים בכיתה ח', בכל כיתה מתנופפים דגלי ארה"ב ודגלי ישראל, על הלוחות מילים בעברית לצד מילים באנגלית, נכנסנו בדיוק בשלב בו תקעו בשופר בכיתות, והיה מוזר לשמוע ולראות יהודי מסתובב עם טלית ושופר בתוך ביה"ס, אצלנו היינו רצים ישר להדתה ולוויכוחים... בן סיפר לנו שהוא מארגן מידי פעם משלחות נערים לבקר בישראל, ושהוא התאכזב ונפגע מכך שהרב הראשי לישראל הגיב כפי שהגיב לנשות הכותל ואף הגדיל לעשות בכך שהוציא חלק גדול מיהודי אמריקה מכלל העם היהודי. הוא דיבר בכאב על תחושת הנטישה, חוסר הכבוד לגישה אחרת בתוך היהדות, על פצע פעור בליבו ובלב יהודי ארצות הברית. החינוך שהוא פועל לפיו, הומניסטי, דמוקרטי יהודי וישראלי היה אמור להוות גשר ביננו, אך הוא מתאר כיצד נתקל בחומה אטומה שמונעת ממנו את השיח אליו הוא משווע.

הימים עברו עלינו במהירות, נפגשנו עם סטודנטיות יהודיות הלומדות באוניברסיטת קולומביה, הן ספרו על הדרכים השונות של משפחתן לשמר את היהדות, נישואי תערובת יצרו מצב של ערבוב זהויות וציון חגים בדרכים שונות ומשונות, כל זאת במטרה לא לאבד לגמרי את הזהות היהודית או לחילופין להציג אלטרנטיבה. לאורך כל המפגשים הללו, הבנתי שלכאורה לי אין ממש בעיית זהות יהודית בישראל, הרי אני מוקף ישראלים, המדינה מציינת את השבת והחג, אך כל העת חלחלה אלי התודעה שאני צריך לברר לעצמי במה אני יהודי? הסטודנטיות הצעירות סיפרו לנו כיצד הן נאבקות בגילויי שנאה כלפי ישראל, כאשר מתקיימות הפגנות בקמפוס כנגד המדיניות הישראלית בשטחים. הן רואות את עצמן כחלק מהעם היהודי ומוכנות להירתם למאבק, אך בו בזמן הן מבינות את המורכבות שבקבלת הזהות שלהן בישראל. לאורך הביקור חשתי את המתח הקיים אצל מארחנו, מצד אחד תחושה של רצון שמדינת ישראל על ממסדה הרבני יראה בהם שייכים ומצד שני גאווה על יצירת משמעויות חדשות, רעננות ואחרות של פרשנות לקיומו של העם היהודי, זה שלאורך שנים בעבר ידע להתחדש וקעת הפסיק. כך היה במפגש עם הרב גרמי קלמנופסקי מבית הכנסת אנשי חסד, שסיפר איך הוא פותח את ביה"ס בפני חסרי בית, כיצד הוא מתמודד עם נישואי תערובת, באמצעות קרובים אל בית הכנסת, בכך שהוא מאפשר להם להציץ ולהחליט מה מתוך היהדות מתאים להם. בכך שהוא בוחר להיאבק עליהם במקום לוותר ולהשאירם במרחב האינסופי שאמריקה מציעה.

הרב עמיחי לאו(כן קרוב משפחה של הרב הראשי לישראל), סיפר על כך שכהומו מוצהר בחר ללמוד רבנות והוסמך ע"י הקונסרבטיבים בארה"ב. הקים קהילה ויחד עם הקהילה נותן פרשנות חדשה ליהדות.

הוא סיפר על הכאב שלו בהיותו צעיר המחפש את זהותו המינית, במקום בו התורה דנה אותו לסקילה, כיצד ניסה לפגוע בעצמו וכיצד מצא את הכוחות לצאת ולחפש את הפתרונות שלו. הוא מאמין שהיהדות תדע לחזור למקורות של ההתחדשות, בדיוק כפי שקרה אחרי חורבן בית המקדש השני, והדת תדע להכיל את ריבוי הזהויות המתרחשות כעת בעולם, תדע לאפשר לכל אחד להיות חלק מהקהילה, שאם לא כן היהדות תאבד רבים מקרב בני עמה, ותהפוך למאובן היסטורי.

בערב שישי התפללנו בבית הכנסת בני ישורון, הרב רולי מלטון קיבל את פנינו לשיחה קצרה ואחריה נכנסו להיכל, אין מילה אחרת לתאר את גודל המקום. הרב עמד ולצידו אישה וגבר, לאחר שנשא דרשה פתחו בשירה, השירה הייתה מלווה בתזמורת של תופים, גיטרות ומיד הצטרפנו לריקוד שסחף את כלנו. האווירה הייתה נהדרת, חשבתני לעצמי שהייתי שמח לשיר ולרקוד בבית כנסת, אך נזכרתי שבישראל זה לא יהיה כה פשוט. היו מעט ילדים בבית הכנסת, גם שם וגם בבית הכנסת שביקרנו למחרת בשבת בבוקר, היו חסרים לנו ילדים. עצוב.

ומציף את המאבק של היהודים לשמור על זהות, לחבר את הילדים כל זאת אל מול עולם אחר, בעל זהויות של מדינה המפרידה בין דת למדינה, עושר תרבותי וכלכלי ועוד כהנה וכהנה אתגרים.

כדי לחבר את הילדים ובני הנוער הם מנהלים סוג של מתני"ס, שבו מציינת הקהילה חגים, שבתות וחיבורים מכל סוג שניתן ליהדות ולישראל.

אני מדגיש, יהדות כפי שהם מבינים אותה וכפי שהם מבקשים שנקבל, ונהיה שותפים. הגענו למפקדת חב"ד בברוקלין, ולרגע חשתי שאני מבקר במאה שערים או בבני ברק, כמובן שהזרם של חב"ד מביא בשורה אחרת ומורכבת ביותר ליהדות, הם תארו כיצד בתחילת התפילה הם עומדים ומפנים ראשיהם לכניסה מתוך תקווה שהמשיח הרב מנחם שניארוסון ייכנס ויעלה אותם לירושלים. הכיסא שלו עטוף בבד וממתין מיותר עד לשובו, השיח במשלחת על חסידי חב"ד נע בין הערכה ליכולת שלהם להתפזר בכל העולם ולספק פינה יהודית לכל אחד, לבין ההבנה שיש כאן סוג של כת על כל המשתמע מזה.

פגשנו את ג'יקוב עיתונאי חסיד גור, אשר סיפר על העולם החרדי המתמודד עם אתגרי הטכנולוגיה ופתיחת העולם של שומרי החומה, לא פשוט לשמור על חומה הרמטית. לדבריו 80% מהקהילה החרדית בוחרים לעבוד, הם מבינים שצריך להתפרנס, הם רוצים להתפרנס כראוי והם מאותגרים כיצד לשמור על המסגרת לצד הצרכים ומה שהעולם מספק...

המארח שלנו אריק גולדשטיין מנכ"ל פדרציית ניו יורק, שוחח עמנו על כך שארצות הברית עבור היהודים הנה בית, והגעגועים לישראל הנם געגועים וכמיהה אך יכולים להתקיים לצד החיים באמריקה. הוא תיאר את המורכבות של הקהילה עם הנשיא טראמפ והקושי שלה לראות כיצד ישראל בחרה צד ולא את הצד הדמוקרטי.

הוא ביקש שניפתח לאפשרות שבארצות הברית הם יוצרים פרשנות חיה ליהדות וגם לה יש זכות קיום לצד הפנים האחרות של היהדות בישראל.

בסיום הביקור פגשנו ישראלים שחיים בארצות הברית כבר שנים רבות, הם סיפרו על הדרך שעשו בארצות הברית, דרך ארוכה שהביאה אותם לביסוס כלכלי לצד עלייה בשאלת הזהות. הקשר עם מדינת ישראל באמצעות התקשורת, השיח עם המשפחות שהשאירו בארץ, התחושה שעליהם למצוא את הדרך להשאיר את ילדיהם במגרש היהודי ישראלי. כך למשל ספרה לנו אחת המשתתפות על הצורך לבחור ביה"ס לבנה הבכור, שלאחר סיור במספר רב של בתי ספר כולל כנסייתי, בחר בשכטר היהודי... שם הרגיש בבית. ועדיין הם נושאים את הכאב של אותה אמירה אומללה "נפולת נמושות", "יורדים", בשיחה האחרונה שלנו במסע, סיפר הסופר רובי נמדר זוכה פרס ספיר על הדרך הארוכה שבה החליט לעבור לגור בארצות הברית עם אהבת חייו, על כך שהספר שפרסם זכה בפרס ספיר ומיד אח"כ התפתח ויכוח בישראל כיצד מעניקים פרס למי שירד מהארץ והוחלט שלא יהיה שוב מהלך שכזה.

ועל כך שאנחנו בישראל לא מבינים את גודל הפגיעה בישראלים וביהודים שחיים בארצות הברית, ומרגישים שייכים לעם ישראל, למדינת ישראל ולעם היהודי, אך מוצאים מהמחנה רק משום שמישהו החליט בישראל שהם כבר לא.

והכאב הזה מלווה אותי בחזרה לארץ, התחושה שיש הרבה מה לעשות, להיפתח להקשיב ולהיות באמת ערבים זה לזה.

חבריי וחברותיי למשלחת מייצגים זרמים וגוונים שונים ביהדות ובישראליות, יחד עסקנו בשאלות עמוקות על הזהות שלנו, הקשרים בינינו ובין הקבוצות אותן אנו מייצגים בישראל, יחד תהינו כיצד ניתן לחבר בין כולם? ולו לטובת היכרות ולו לטובת היכולת להכיל זה את זה. התרגשנו מאירוח מלבב, מצוות מוביל של "גשר עולמי" בראשות של איימי, הראל וחי מ"שזור". **החלטנו לעלות על גשר הזהות של העם היהודי ולנסות לקרב בין הלבבות, השכל והרגש לטובת אותה ערבות הדדית ושותפות הגורל של העם היהודי.** כל זאת מבלי לגרוע בשאר המהלכים המשמעותיים בחינוך לאהבת האדם באשר הוא. לסיכום, אני מביא מתוך טקסט שהציג בפני המשלחת הראל על חמש רגליים לשולחן:

אברהם אינפלד, דתי המכבד את כל זרמי היהדות, מציע את תכניתו לאחדות יהודית עולמית, הוא מציב חמש רגליים המהוות בסיס לשולחן היהודי:

זיכרון, משפחה, הר סיני, ישראל, עברית.

בהרצאתו "חמש רגליים לשולחן" יש משל ונמשל. העם היהודי הינו שולחן יציב בעל חמש רגליים. שולחן ישמור על יציבותו גם עם ארבע רגלים, יעמוד על תילו עם שלוש רגליים אך יקרוס אם יעמוד על שתי רגליים ועם רגל אחת לא יהיה שולחן כלל וכלל. אינפלד מקווה שכל ישראלי יוכל להפנים לחייו לפחות שלוש מתוך חמש הרגליים, וכך תמיד ימצא מכנה משותף בינו לבין יהודים אחרים.

לקחתי את ההצעה של אברהם אינפלד, והתחלתי לברר ביני לביני, עם חבריי, ומשפחתי מהם הרגליים שאני לוקח לשולחן היהודי שלי?

אני לוקח: ישראל, משפחה, זיכרון.

ומה אתם לוקחים?

בברכה
אורי מלול
מנהל מחלקת החינוך